

Norsk Bonde-
og Småbrukarlag

PRINSIPPROGRAM

Siste endringer vedtatt Landsmøtet 2024

1 Organisasjon

1.1 Norsk Bonde- og Småbrukarlag sitt føremål

Norsk Bonde- og Småbrukarlag er ein fagleg og næringspolitisk organisasjon, med det føremålet å fremja folket i landbruket sine faglege, kulturelle, sosiale og økonomiske interesser.

Organisasjonen skal på alle område arbeida for å skapa gode og likeverdige vilkår for alle i landbruket og ta aktivt del i oppgåver som fremjer utvikling og trivsel i lokalsamfunnet.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag er partipolitisk nøytral og ubunden.

1.2 Hovudoppgåver

Norsk Bonde- og Småbrukarlag har fylgjande hovudoppgåver:

- Delta aktivt i arbeidet på alle plan med å utvikla landbrukspolitikken og rammene for politikken, på ein slik måte at desse kjem i samsvar med Norsk Bonde- og Småbrukarlag sitt føremål.
- Engasjera oss i annan bygdepolitisk verksemd med sikte på å styrkja lokalsamfunna, økonomisk, sosialt og kulturelt.
- Samarbeida med andre organisasjonar når samarbeidet fremjer føremålet og er i tråd med prinsipp-programmet.
- Engasjera oss i andre saker som vedkjem næringa, lokalt, nasjonalt og internasjonalt.
- Skapa forståing og gjennomslag for Norsk Bonde- og Småbrukarlag sin politikk internt i landbruket, hjå folket elles og hjå styresmaktene.

1.3 Medlemsdemokrati - kort veg til toppen

Heile organisasjonen skal vera med på utforming og utøving av den politikken som Norsk Bonde- og Småbrukarlag står for. Sterke lokallag er det beste fundamentet for ein sterk småbrukarpolitikk.

Delegatar til landsmøtet i organisasjonen vert valde direkte frå lokallaga. Dette er eit uttrykk for medlemsdemokratiet i NBS. Landslaget skal leggja til rette for lokal aktivitet både i lokallaga og i fylkeslaga.

Fylkeslaget har ei sentral oppgåve innan Norsk Bonde- og Småbrukarlag. Fylkeslaget skal ta landbrukspolitiske initiativ i høve til lokallaga, landslaget, politiske myndigheiter og andre.

Lokal- og fylkeslaga har krav på regelmessig informasjon fra landslaget. I viktige saker skal landslaget ta lokal- og fylkeslaga med på råd.

1.4 Jordbrukstingingane

Hovudavtala for jordbruket gjev Norsk Bonde- og Småbrukarlag og Norges Bondelag likeverdig rett til, på vegne av heile næringa, å tinga med staten om ei jordbruksavtale.

Landbrukspolitikken er ein del av ein større heilskap som påverkar den økonomiske og politiske utviklinga for landbruk og bygdesamfunn. Dette gjer at Norsk Bonde- og Småbrukarlag må ha eit breitt spekter av politisk og samfunnsmessig engasjement utover jordbrukstingingane.

Tingingsretten er vesentleg for Norsk Bonde- og Småbrukarlag. Jordbrukstingingane er ein hovudarena for utforming av den daglege landbrukspolitikken. Kvart år er ein inngått avtale målet for eit samla landbruk. Men dersom staten fører ein landbrukspolitikk som har som konsekvens ein sterk

reduksjon av folk i arbeid og jord i hevd, så har Norsk Bonde- og Småbrukarlag som oppgåve å stogga denne utviklinga. Om naudsynt, også gjennom brot i jordbrukstingingane.

1.5 Samvirke i landbruket

Norsk Bonde- og Småbrukarlag byggjer på samvirke som samarbeids- og omsetningsform i landbruket. Landbrukssamvirket er bonden sitt viktigaste hjelpemiddel for å oppnå stabile og gode prisar og sikra omsetning av produkta sine. Norsk Bonde- og Småbrukarlag meiner at sjølvstendige økonomiske og juridiske einheiter innan samvirke på lokalt og regionalt nivå, sammen med landsdekkjande marknadsorganisasjonar, er ein føresetnad for eit sterkt samvirke. Samvirkeprinsippa må byggja på:

- Ope medlemskap
- Demokratisk kontroll og deltaking.
- Utbyte etter levering og medlemskap.
- Avgrensa avkasting på kapitalen.
- Samarbeid mellom samvirkeorganisasjonene.

Det må vera eit krav at samvirkebedriftene:

- Er formelt og reelt nøytrale i høve til faglaga
- Praktiserer likestilling av alle medlemmer, utan omsyn til produksjonsstorleik, geografi eller produksjonsform
- Syter for at ulike medlemsgrupper er representert i styra.

I den grad at samvirkebedriftene ikkje fungerer etter intensjonane kan det vere aktuelt at det vert skipa nye lokalt baserte samvirkeforetak for å sikra lokal foredling og omsetning.

Det er viktig at mest mulig av verdiskapinga i samvirke ligg igjen i bygdene og på gardsbruka. Nærleik til anlegg er avgjerande viktig både lokalt og regional.

2 Politikken

2.1 Generelle grunnverdier

Norsk Bonde- og Småbrukarlag arbeider for en samfunnsutvikling som fremmer sosial og økonomisk utjevning. Solidaritet og likeverd skal være bærende prinsipp i landbruket.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag ser det som ei overordna oppgave å skape et produksjons- og næringsliv som:

- Tar vare på livsgrunnlaget jord, luft og vann, for kommende slekter.
- Legger grunnlaget for trygge og gode lokalsamfunn.
- Ikke er en del av et handelssystem som virker utbytende i forhold til nasjoner og folkegrupper.

Dette innebærer at:

- Ressursforvaltning må ha en overordnet plass i all planlegging og styring.
- Norge må beholde retten til selv å bestemme over egne ressurser og egen økonomisk utvikling.
- Forbruket av ikke fornybar energi må reduseres og byttes ut med bærekraftige energikilder.

- Omsorg for liv og trivsel må gå foran ønsket om vekst i produksjon og forbruk
- Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil slå fast retten til et hvert land til å produsere mat til egen befolkning, uavhengig av internasjonale handelsavtaler.

2.2 Landbrukspolitisk verdisyn

Norsk Bonde- og Småbrukarlag bygger sin landbrukspolitikk på:

- Respekt for dyra og grunnleggende dyrevelferd.
- At lokale bønder verden over har den beste kunnskap om lokale driftsmåter og agronomi, og at det er slik kunnskap framtidens landbruk må bygge på.

Landbruket har et grunnleggende forvalteransvar for å holde dyrka jord i hevd. Næringas evne til å forvalte jord, skog og vannressurser på en agronomisk og økologisk forsvarlig måte må utvikles, og dyrka jord må aldri bygges ned som en følge av skiftende økonomiske konjunkturer.

Solidaritet med naboer

Alle gardsbruk skal kunne tjene som arbeidsplass og hjem også i framtida. Medlemmer av Norsk Bonde- og Småbrukarlag skal være trygge på at deres fagorganisasjon til enhver tid kjemper for alle gardbrukeres rett til å fortsette i yrket.

Solidaritet med kommende slekter

Prinsippet om at gården skal overleveres til neste generasjon i minst like god stand som ved forrige eierskifte, skal også i framtida gjelde for landbruket som helhet og omfatte alle ressursene næringa forvalter.

Internasjonal solidaritet

Solidaritet med andre utøvere i næringa stopper ikke ved landegrensene. Internasjonalt har landbruket en stor oppgave i å sikre den globale matforsyninga for framtida. Dette kan ikke skje ved ytterligere industrialisering og at sentralisering av landbruksproduksjonen fortsetter, men ved at land og regioner får anledning til å øke sin sjølbergingsevne ved å ivareta egne, lokalt tilpassa planter, dyreslag og driftsmåter. Sentrale stikkord her er rettferdig fordeling, sultbekjemping og agroøkologi.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil arbeide for at World Trade Organisation (WTO) kommer inn under FN-systemet og at handelsorganisasjonen må ta miljø og klima inn i overordna regelverk. Småbrukarlaget er knyttet til den internasjonale småbrukarorganisasjonen Via Campesina både organisatorisk og sosialt.

Eiendomsrett

Norsk landbruk er tuftet på en kombinasjon av privat eiendomsrett, almenningsrett og bruksrett. Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil understreke sammenhengen mellom retter og plikter knyttet til det å eie fast eiendom.

2.3 Landbrukspolitiske mål

Matvaresuverenitet.

Tilgangen på dyrka jord vil være minimumsfaktor for matproduksjonen i en krisesituasjon, fordi Norge har svært lite dyrka areal pr. innbygger. Ikke minst i forbindelse med omfattende forurensnings katastrofer og klimaskifte, vil arealtilgangen være avgjørende for sjølbergingsevnen vår.

Dyrka og dyrkbare arealer må vernes mot utbygging til andre formål, også i bynære områder. Jordvernet skal løftes opp i den overordna politiske samfunnsplanlegginga. Nydyrking og grøfting må fremmes for å øke produksjonsgrunnlaget på små bruk.

Landbruket har til oppgave å forvalte arealressursene som næringa rår over på en slik måte at:

- Næringa best mulig kan dekke innenlands behov for viktige matvarer av høy kvalitet.
- Ressursgrunnlaget blir holdt ved like og tatt vare på for ettertida. Dyrka og drivverdig jord må ikke vanhevdnes, og det skal føres et sterkt jordvern.
- Produksjon av drivstoff må ikke fortrenge matproduksjon.

Produksjonsmålet gjelder nasjonal dekning av råvarer og foredlede produkt av melk, kjøtt, egg, poteter og grove lagringssterke grønnsakslag. For matkorn, kraftfor og andre grønnsaker, frukt og bær er målet å dekke så mye som mulig av behovet.

Importvern

Målet for norsk landbruksproduksjon er å forsyne det norske markedet med matvarer som det er naturlig å produsere her i landet. Målet for importvernet må være at norske produkter ikke skal utkonkurreres av importerte varer. Norske forbrukere skal sikres stabil tilførsel av matvarer av høy kvalitet. Dyrehelse og økologiske hensyn knyttet til transport- og ressursforvaltning tilsier at grensene ikke skal åpnes for fri import av matvarer.

Flere gardsbruk i drift

Landbruket trenger en spredt bosetting og en variert bruksstruktur med høyt antall driftsenheter for å kunne utnytte det grunnlaget som matvareproduksjon bygger på. En desentralisert struktur i primær-produksjon og foredling gir også økt matvareberedskap.

Den økende spesialiseringa i landbruket må erstattes av mer allsidige driftsmåter, både regionalt og på hvert enkelt bruk, tilpasset de naturgitte forhold og forutsetningene i bygda.

Miljø- og ressursvern

Globale trusler mot livsmiljøet i form av forurensing av luft, jord og vann, og ikke minst de menneskeskapte klimaendringene vi nå ser, truer også grunnlaget for vårt eget landbruk. Et bredt engasjement for å fjerne denne trusselen er en hovedoppgave også for landbruket. Samtidig må driftsmåtene i landbruket være slik at næringa ikke selv er en forurensner, eller tærer unødige på ressurser som ikke kan fornyes.

Dette innebærer nasjonalt at:

- Det må føres en landbrukspolitikk som gjør det lønnsomt å basere husdyrhold og planteproduksjon på gårdens egne arealressurser
- Bruken av kunstgjødsel reduseres til fordel for en bedret utnytting av husdyrgjødsel, nitrogenfikserende planter og økt arealbruk
- Bruken av plantevernmidler reduseres til et minimum.
- Erosjon motvirkes ved tiltak som å stimulere til allsidig arealbruk med mindre åpen åker.

Landbruket må ta vare på det genetiske mangfoldet i kulturplanter og husdyr. Norsk lov må ikke gi anledning til å ta ut patent på liv. Norsk Bonde- og Småbrukarlag sier klart nei til å ta i bruk vekstfremmende hormonpreparater, genmodifisering eller genteknologisk manipulasjon i norsk planteproduksjon og husdyrhold.

Utviklinga av alternative, økologisk orienterte driftsformer må støttes. Erfaringene fra dette miljøet må komme hele landbruket til gode. Næringa må gå i en økologisk retning.

2.4 Klima

Norsk Bonde- og Småbrukarlag tar innen klimapolitikken utgangspunkt i det helhetlige karbonkretsløpet. Landbruket sin virksomhet er basert på biologiske ressurser i jord, skog, dyr og planter. Drivhuseffekten og global oppvarming med ekstremvær som følge er den største trusselen mot menneskeheten i vår tid.

- Norsk Bonde- og Småbrukarlag går inn for at landbruket skal binde mer karbon og ta sin del av reduksjon av klimagasser.
- Norsk skogbruk må drives og forvaltes slik at skognæringa gir klare positive bidrag til klimaregnskapet. Det må stimuleres til økt bruk av skogprodukter, på bekostning av oljeprodukter.
- Klimatilpasning må prioriteres

2.5 Forvaltning av rovvilt

Norsk Bonde- og Småbrukarlag arbeider for at tradisjonelt beitebruk med småfe, storfe og rein skal kunne utøves i hele landet, og på en måte som er etisk forsvarlig når det gjelder dyrevelferd. Forvaltnings- og skadeforebyggende tiltak skal ikke svekke beiteretten eller andre bruksrettigheter.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil:

- At det må være internasjonalt samarbeid i rovviltforvaltninga slik at sunnhetstilstanden innen bestandene blir ivaretatt.
- Ikke ha ynglende ulv i Norge. Vi vil ha reduserte bestander av bjørn, gaupe, jerv og kongeørn for å muliggjøre utmarksbeite i hele landet.
- Rovviltplagene ikke må være slik at de går utover livskvaliteten hos mennesker i lokalsamfunn.
- De skadelidende skal ha full økonomisk erstatning for beitedyr og annen vesentlig skade.
- Kostnadene med rovdyrpolitikken skal ikke belastes bøndene over jordbruksavtalen

2.6 Skog- og utmarksressurser.

- Arbeidet med skogkultur må intensiveres slik at store etterslep unngås. Det må fremmes en skogbehandling som påvirker volum- og kvalitetsproduksjon på arealene.
- En må fremme en jevnere avvirkning av den hogstmodne skogen, særlig gjennom tiltak for å styrke gardsskogbruket.
- Skogsdrift med lettere veibygging må stimuleres. Ved hogst i marginale områder må det vises særlig forsiktighet. Skogskjøtsel skal i størst mulig grad utføres manuelt, eller motormanuelt.
- Ungskogpleie og tynningskapasitet må etableres gjennom økt satsing på rekruttering og trivsels-fremmende tiltak.
- Arbeidet med å bedre næringen sin utnytting av innlandsfiske, viltressurser og andre utmarksressurser må støttes.
- Landbrukets driftsapparat i fjell og utmark, stølsbruket, må vedlikeholdes og støttes. Landbruks-politikken må fremme denne driftsmåten.
- Produksjon og omsetning av ved bør fremmes der denne ressursen er underutnyttet, særlig gjennom organisatoriske tiltak.
- Skog og utmark skal forvaltes etter bærekraftige prinsipp. Skogen skal brukes- ikke forbrukes.

Fordi utmarka er en del av ressurs- og driftsgrunnlaget på gården må landbruket ha førsteretten til bruk av utmarksarealene. Norsk Bonde- og Småbrukarlag slår ring om den viktige beiteretten. Det samme gjelder gjerdeplikten. Allsidig drift øker opplevelsesverdien av landskapet, og er derfor til fordel for allmennheten.

Bøndene og lokalsamfunna må ha reell politisk påvirkning på områder som seterdrift i verneområder, fjelloven, nasjonalparkregler mv.

Bioenergi basert på skogressurser vil kunne øke sterkt i nær framtid. Dette gir et positivt bidrag til norsk CO2 regnskap. Slik drift må skje miljømessig forsvarlig og gi et økonomisk overskudd til bønder og grunneiere

Når offentlige tiltak eller inngrep båndlegger eller reduserer utmarksressursen på et gårdsbruk, må bruket gis fullgod og varig kompensasjon.

2.7 Mål for bygdeutvikling

Bygdeutvikling må baseres på natur- og kulturverdiene i bygde-Norge. Vi trenger råderett og lokal styring over ressursene.

Jordbruket er basisnæring i bygde-Norge. Det må være klar sammenheng mellom landbrukspolitikken og den generelle distriktspolitikken.

Næringsutviklinga skal skje på grunnlag av ressurser og drivkrefter som bygdene selv styrer. Lokalsamfunnet skal ha prioritet til å foredle egne råvarer og ressurser til beste for bygda. Når lokale råvarer og ressurser blir brukt til fordel for storsamfunnet, må en sørge for at lokalsamfunnet får en rettmessig tilgang på arbeidsplasser og inntekter.

I et stadig mer globalt markedsstyrt samfunn er et viktig fortrinn i bygdene nærhet til naturressursene. Utviklingen i landbruket må derfor baseres på dette og på de bostedskvaliteter som bygdene har.

2.8 Mål for økonomisk og sosial utvikling i landbruket

For å sikre miljøet, sysselsettinga og produksjonsgrunnlaget for framtida, må brukstallet holdes oppe og etter hvert økes. Hovedforutsetninga for dette er at bøndene blir økonomisk og sosialt likestilt med andre yrkesgrupper. Inntektsmålet i landbruket blir dermed et virkemiddel til å nå andre samfunns mål.

Inntektsmålet må sikre at næringa til enhver tid framstår som attraktiv for ungdom som skal foreta yrkesvalg.

Likestilling

Det må gjennomføres full og reell yrkesmessig likestilling mellom kjønnene i landbruket. Dette innebærer at det må legges særlig vekt på å:

- Gjøre det lettere for kvinner å bli gårdbrukere
- Få flere kvinner til å benytte odelsretten sin
- Gi kvinner i landbruket den status og de rettigheter de har krav på etter arbeidsinnsatsen sin.

Teknisk utvikling i landbruket

Produksjonen må så langt som mulig bygge på lokale, selvfornyende ressurser (arbeid og areal) i alle deler av landet. Dyr teknologi må ikke fortrenge bruken av gårdens egne innsatsfaktorer, men tilpasses hensynet til miljø og produksjonsgrunnlag. Ut fra dette skal den tekniske utviklinga ha til siktemål:

- Å sikre matvareforsyninga i landet
- Å legge grunnlaget for en jordbruksproduksjon der de samlede ressursene på bruket og i bygda blir benyttet best mulig
- Å tilpasse driftsmåtene til økologiske rammebetingelser
- Å utvikle tryggere arbeids- og miljøvilkår for dem som er knyttet til næringa gjennom arbeid og bolig.

2.9 Virkemiddelbruken

Overføringer

Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at de statlige midlene som i dag tilføres jordbruket og bygde-Norge er betaling for verdier som jordbruket tilfører storsamfunnet gjennom produksjonen av mat og fellesgoder. Overføringene har også som formål å sikre forbrukerne matvarer av høy kvalitet til akseptable priser.

Statlige og andre offentlige overføringer til landbruket skal ha til oppgave å utjevne de ulike natur og strukturgitte forutsetningene for lønnsomhet mellom produksjoner, brukstyper og distrikt. Derfor bør disse overføringene i langt større grad være nøytrale i forhold til volumsproduksjonen på bruket. I stedet må overføringene knyttes til arbeidsinnsats og arealbruk. Det må settes et øvre tak på tilskudd pr driftsenhet.

Ved at overføringene i stedet knyttes til arbeids- og arealbruk kan de:

- Langt lettere målrettes til de brukene som trenger støtten mest
- Gi en produksjonsfordeling som samsvarer bedre med de politiske mål
- Tjene til å stabilisere totalproduksjonen
- Utjevne inntektsforskjeller pr. time.

Overføringene må utformes slik at de gir en rimelig godtgjørelse for arbeidsinnsatsen som blir utført på hvert enkelt bruk. Inntekter fra produksjonen utover to årsverk må i sin helhet hentes i markedet. Dette vil sikre flere gårdsbruk mulighet til å være i næringa, og redusere drivkrafta mot overproduksjon.

Overføringene skal gis uten hensyn til eventuell inntekt utenom bruket.

Investeringsmidler.

Prinsippet for investeringspolitikken i landbruket bør være at økonomien i næringa generelt sett er så god at den sikrer de nødvendige midlene til vedlikehold av driftsapparatet.

Kvinneretta tiltak og tiltak for ungdom må utvikles og nyttes for å lette generasjonsskifte på nedslitte gårdsbruk. Tilskuddet må nyttes til faste og varige investeringer som er nødvendig for at bruket skal bestå som arbeidsplass og boplass.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag går inn for investeringstilskudd som støtter opp om mangfoldet i landbruket. Faglaga i landbruket skal ha reell påvirkingsmakt ved fordeling av investeringsmidlene.

Loverket

Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil arbeide for å tilpasse lovverket til de politiske mål Småbrukarlaget har for næringa. Lovverket må fremme:

- En stabil bruksstruktur
- Aktiv drift av alt jordbruksareal og et sterkt jordvern.
- Miljøvennlig og bærekraftig forvaltning av naturressursene.
- Vanhevdsparagrafen i jordloven må håndheves sterkere.

Bo- og driveplikten må håndheves likeverdig og strengt. Eier og bruker bør være samme person. Odelsloven må bestå også i framtida. Det må føres en mer restriktiv politikk overfor odelsfrigjøring av gårdsbruk.

Lovverket må fastslå landbrukets hevduvne rett til å benytte utmarka som beiteområde for husdyr. Denne retten må gjelde likt over hele landet. Lovverket må sikre at ressursene knyttet til mindre vannkraftutbygging blir værende i bygdene.

Skatte- og avgiftssystem.

Skattesystemet må legges opp slik at det kan fremme den utviklingen en ønsker i forholdet mellom arbeidskraft og kapitalinnsats.

En dreining av skattesystemet fra skatt på arbeid til skatt på kapital, forbruk og energi fører til at lokale ressurser blir bedre utnyttet, samtidig som mindre kapital blir dratt ut av distriktene og næringa.

Skatteregler og folketrygdlov må utformes slik at de ikke diskriminerer kvinner i landbruket spesielt, eller utøvere i næringa generelt.

Skattesystemet skal virke utjammende på ulike inntektsdannelser i samfunnet.

Utdanning

Rekruttering til landbruket er også i stor grad knyttet til tilbudet om fagutdanning. Det er derfor vesentlig at dette tilbudet er allsidig og godt utbygd over hele landet slik at tilbudet:

- Er tilpasset de ulike driftsmåtene og driftsbetingelsene rundt om i landet.
- Fremmer ferdigheter og kunnskaper som gir yrkesstolthet i næringa
- Fremmer holdninger som øker forståelsen for næringa i samfunnet ellers.

Ut fra dette må det prioriteres å gi:

- Tilbud om kurs over hele landet, både i jord, skog, hagebruk- og aktuelle tilleggsnæringer.
- Aktuell etterutdanning.
- Nye skole- og opplæringstilbud for nye og aktive gardbrukere.

Investeringer i kunnskap er svært langsiktige. Derfor bør landbruksrelatert utdanning i det videregående skoleverket fortsatt være prioritert. Denne utdanninga må bli mer praktisk rettet. Utdanninga i landbruket på høyere nivå må ikke sentraliseres, men gi rom for regional differensiering.

Rådgiving og forskning.

Den offentlige og private rådgivingstjenesten er en viktig faktor for utviklingen av driftsmåtene i landbruket. Rådgivingstjenesten har derfor et stort ansvar for at gårdbrukerne i praksis skal

kunne mestre omlegginga til bedre økonomiske og miljøvennlige driftsmåter. Dette målet må prege innholdet i rådgivingsarbeidet.

Alle brukstyper og produksjonsformer over hele landet må få tilgang på nødvendig rådgivning. Dette er et felles ansvar for det offentlige og landbruket. Norsk Bonde- og Småbrukarlag vil prioritere moderne landbruksteknisk forskning, veiledning og høyere utdanning slik at:

- Landbruksvitenskapelig forskning må i større grad utvikle teknologi og driftsmåter basert på en allsidig ressursutnytting under norske forhold. En må ikke stimulere til en ensidig spesialisering.
- Avlsmålene i landbruket må tilpasses hovedmålet om et landbruk bygd på lokale ressurser.
- Grunnforskninga og anvendt forskning ved NIBIO, NORSØK og regionale høgskoler/universitet må prioriteres med nødvendige årlige budsjettmidler.